

Krajina a já

„Ulehnu na louce, batoh jako polštář, zajedu
prsty do hedvábné, lepkavé trávy, a celý
můj život splyne v jeden jediný okamžik,
vzpomínku i momentální vjem, a i to se
vzápětí rozplyne, i se mnou. Je jen louka,
jemné žluté světlo, čistý osvěžující vzduch,
naděje i příslib, plnost i milosrdenství.“

Jeff Forster (překlad K. Grofová)

Krajina a já

Mezi krajinou a člověkem bylo odedávna pouto. Krajina v sobě nosí nejrůznější příběhy a mnohé pamatuje.

Od chvíle, kdy jsme se narodili na planetě Zemi, si s ní vytváříme vazbu. Podobně jako na naše blízké, máme vazbu na prostředí, v němž jsme vyrostli. Žijeme v něm. S krajinou kolem nás jsme v neustálé interakci. Prožíváme vztah, který neustále ovlivňuje nás i krajinu.

Naším záměrem je prostřednictvím předkládaných aktivit rozvíjet u žáků pocit sounáležitosti a utvářet si ohleduplný vztah ke krajině. Není totiž potřeba uzdravit jen krajinu, ale také uzdravit náš vztah k ní. Pokud budeme s krajinou propojení, budeme ji cítit, všechna potřebná opatření se budou v krajině dělat mnohem snáze.

Přinášíme způsoby, jak krajinu vnímat a „jak v ní číst“. Pomáháme žákům vnímat, kde je krajina zdravá a funkční a kde je naopak problém. Za důležitou část proto považujeme její poznávání přímo v terénu. Najdete zde náměty na praktické školní projekty s potenciálem aktivního zapojení do praktické ochrany přírody. Aktivita v této kapitole jsou také příspěvkem k místně zakotvenému učení. Mohou posloužit jako inspirace a přinést nápady na uchopení tématu vztahu ke krajině. Přejeme vám, ať se vycházky do přírody díky této příručce stanou šancí k novému a smysluplnému objevování.¹

**S krajinou kolem nás jsme
v neustálé interakci.**

	Název aktivity	Typ aktivity (např. pokus, ukázka videa, výtvarné zpracování)	Informace k aktivitě (podstatné k aktivitě o co jde: např. shrnutí nebo téma)	Doba trvání (min)	Prostředí (aktivita terénní nebo vnitřní)	Str.
1.	Obraz krajiny	smyslová aktivita, rukodělní	evokace	30	venku	156
2.	Zvuky krajiny	smyslová aktivita	zcitlivění, utváření vztahu ke krajině	30	venku	157
3.	Krajina a mapa pocitů	pozorování, vnímání	zcitlivění, práce s pocity	30	venku	158
4.	Landart	výtvarná, tvořivá aktivita	utváření vztahu	min. 45	venku	160
5.	Jak vlastně voní Země	smyslová poznávací aktivita	utváření vztahu, zcitlivění vůči krajině	max. 40	venku	161
6.	Indiánské jméno	smyslová aktivita	utváření vztahu, zcitlivění vůči krajině	max. 40	venku	162
7.	Já v krajině a krajina ve mně	mindfulness a vnímání těla	utváření vztahu, zcitlivění vůči krajině	35	terénní + uvnitř	163
8.	Moje vize pro lepší budoucnost	imaginace	udržitelná vize světa	45	terénní + uvnitř	165
9.	Mapa srdci blízkých míst	školní projekt	prezentace/ zapojení obce/ veřejnosti	dlouhodobý	terénní + uvnitř	168
10.	Fitness pro krajinu – oživme krajinu	pohybová + práce s PL	shrnutí	45	uvnitř	169
11.	Mozaika pro krajinu	skládání mozaiky	osobní příspěvek a síla pro změnu	45	uvnitř	170
12.	Paměti krajiny	školní projekt	prezentace/ zapojení obce/ veřejnosti	dlouhodobý	terénní + uvnitř	172
13.	Barometr krajiny	školní projekt	průzkum krajiny – tvorba mapy sucha a vody	dlouhodobý	terénní + uvnitř	175

	Název aktivity	Typ aktivity (např. pokus, ukázka videa, výtvarné zpracování)	Informace k aktivitě (podstatné k aktivitě o co jde: např. shrnutí nebo téma)	Doba trvání (min)	Prostředí (aktivita terénní nebo vnitřní)	Str.
14.	Společný průzkum krajiny	školní projekt	průzkum krajiny	dlouhodobý	terénní + uvnitř	176
15.	Návrh přírodě blízkého opatření	školní projekt	praktická veřejná akce pro krajinu	dlouhodobý	terénní + uvnitř	177

1. Obraz krajiny¹

Cíl: Žáci poznávají krajinu a utvářejí si k ní vztah přes bezprostřední kontakt a zaměřenou pozornost.

Čas: 30 min.

Pomůcky: karton, nůžky, provázek (na výstavu), venkovní prostředí, podložky na sezení

Postup: Žáci si vyrobí z kartonu rámečky. Rámečky si mohou různě ozdobit, vybarvit. Vydají se na procházku krajinou. Najdou si pohled, který se jim líbí, přitahuje je. Zaměří se na určitý výsek/část krajiny, pozorně krajinu sledují, snaží se zachytit zajímavý detail. Tento svůj obraz (pohled z jejich místa) pak poskytnou ostatním – pokud to prostředí dovolí, pověsí, položí nebo na chvíli podrží svůj rámeček, než si jej prohlédnou ostatní. Své obrazy mohou/nemusí komentovat. Vznikne tak přírodní krajinná galerie pro celou třídu.

Aktivita pokračuje variací. Pedagog vyzve žáky ke změně úhlu perspektivy/pohledu: Teď se krajina dívá na nás, vnímá nás, kde teď stojíme i to, jak v ní žijeme, konáme, pohybujeme se... *Jak nás vidí ona, co si o nás myslí? Co by ona řekla o nás? Co by si na nás vybrala jako zajímavé, co by se jí líbilo, a co ne?*

REFLEXE: *Jak se vám pozorování krajiny dařilo? Proč jste si vybrali danou část krajiny? V čem je výjimečná a proč vás zaujala? Co vás překvapilo? Jaké další obrazy vás lákaly nebo se vám líbily u spolužáků?*

2. Zvuky krajiny²

Cíl: Žáci přes smysly (sluch) vnímají a poznávají různé druhy krajiny.

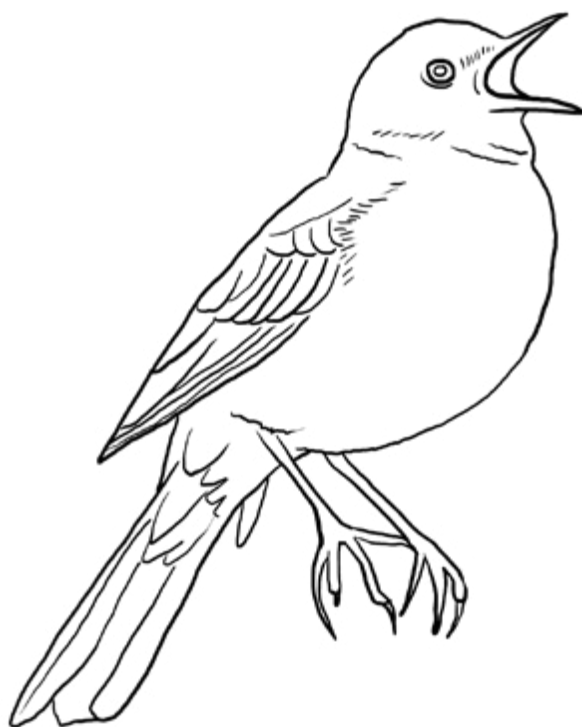
Čas: 30 min.

Pomůcky: venkovní prostředí, podložky na sezení, papíry, tužky

Postup: Pedagog se vydá se třídou na vycházku, najde si příjemné místo, prostor dostatečně velký pro všechny. Místo vhodné ke ztišení, zaposlouchání se, zkoumání zvuků. Pedagog dá dětem instrukci, ať si najdou místo, kde se jim bude cca 10 min. pohodlně sedět (může být i méně nebo více – podle vyspělosti žáků) a dokáží se zde uvolnit. Nejdříve je vhodné vyladit se na své tělo a dech. Pak se pedagog a žáci zaposlouchají do všech zvuků v blízkém okolí i do zvuků přicházejících z dálky. Zvuky jen vnímají, nehodnotí jako příjemné či nepříjemné, nepřemýšlejí o nich, pouze pozorně naslouchají. Pak zvuky nakreslí na papír jako jednoduchou kresbu. Mohou přidat i popis, např. holub, moucha, auto, křik dětí... Děti si navzájem nákresy prohlédnou, pak ve dvojicích krátce sdílejí své kresby.

Reflexe: *Jak se vám pracovalo/poslouchalo? Co se vám dařilo, co vás rušilo? Co překvapilo? Je nějaký zvuk, který byste neslyšeli, kdybyste nebyli takto potichu, ale například krajinou jen procházeli? Co byste příště udělali jinak (např. našli si pohodlnější/tišíší místo)? Poznali jste v cizích mapách jednotlivé zvuky? Odkud pocházely zvuky, které jste slyšeli?*

Zaměřte se na původ zvuků a podle nich charakterizujte zkoumanou krajinu (městská, přírodní,...). Pobavte se o jednotlivých typech krajiny, k čemu je člověk užívá, co nám poskytují apod.

3. Krajina a mapa pocitů¹

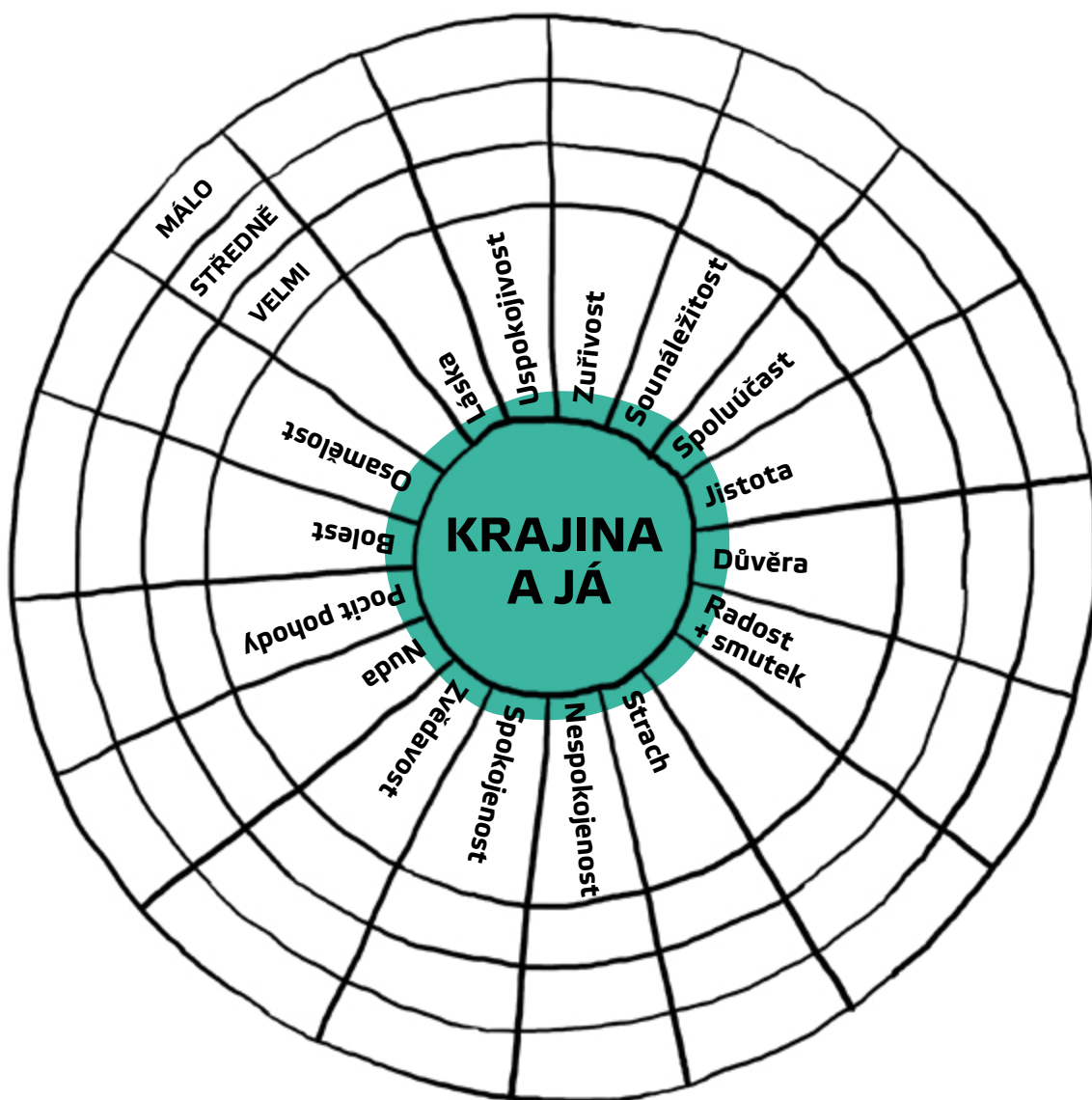
Cíl: Žáci si utvářejí vztah ke krajině, k místu, kde žijí, a rozvíjejí své emocionální dovednosti.

Čas: 30 min.

Pomůcky: PL Krajina a mapa pocitů

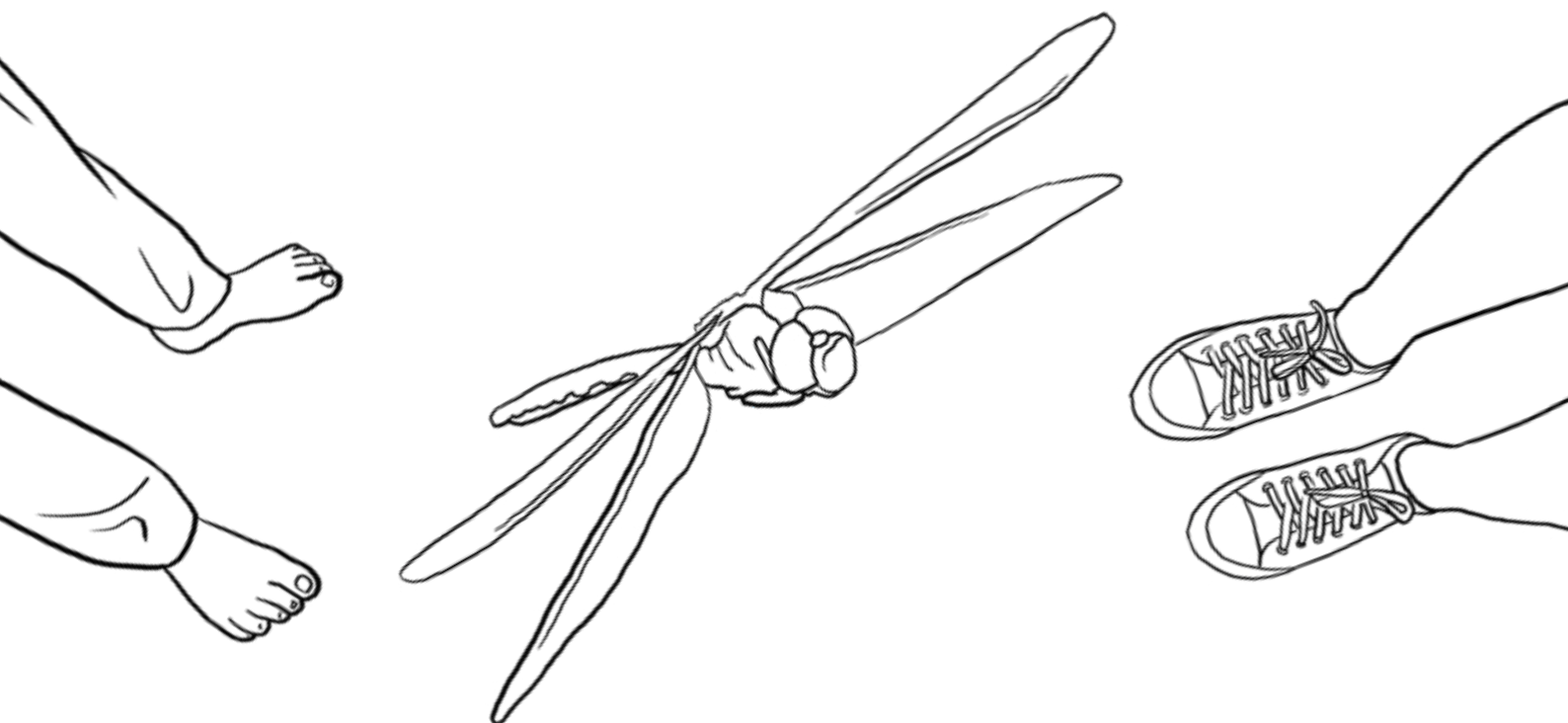
Postup: Při procházce krajinou se žáky nacházíme různá zastavení, kde se na pár minut ztišíme, např. výhled na město/obec, potůček, holoseč (kácení stromů, kterým vznikne větší/menší holá plocha), stopy po člověku (např. odpad). Vyladíme se nejdřív na sebe a pak na krajinu, ve které se nacházíme. Vnímáme, co v nás okolní krajina vyvolává, jaké pocity se v nás objeví, co za pocity přináší. Své pocity pojmenujeme – kdo chce, vysloví je nahlas. Žáci zapíší své pocity do pracovních listů. Je vhodné navštívit dvě různá místa (podle časových možností).

Žáci později, pokud chtějí, sdílí pocity s ostatními (pozn. děti i pedagog by měli cítit dostatečně bezpečný prostor ke sdílení).

Reflexe: *Jak jste se na místě cítili? Jaké pocity ve vás různá místa vyvolávala a proč? Co můžeme udělat, aby se to konkrétní místo změnilo nebo naopak zachovalo do budoucna?*

Je dost možné, že pedagog se setká i s bolestivými pocity žáků. V této situaci je dobré pocity empaticky vyslechnout a uznat je, nezlehčovat. Jsou přirozené a je zdravé je vyjádřit. Jsou také příležitostí lépe žáky pochopit, poznat a zjistit jejich potřeby. Následně může pedagog směřovat rozhovor se žáky k tématu aktivní naděje a probudit v nich zájem “něco udělat”, zkusit něco společně změnit (např. aktivita č.14).

4. Landart¹

Cíl: Žáci si utváří vztah ke krajině, rozvíjí tvořivost a smyslové vnímání.

Čas: 45 min.

Pomůcky: venkovní prostředí, přírodniny (nalezené, přinesené)

Postup: Na hezkém příjemném místě v lese nebo na louce se žáci rozdělí do menších skupin. Pedagog přiblíží význam slova: land-art (krajinné umění/umění v krajině: z anglického land – země/krajina a art – umění). Vyberou si místo, které se jim líbí, zkoumají, co se na něm nachází, co jim přírodní prvky připomínají apod. Nejdřív chvilku místo jenom pozorují, vnímají, co všechno jim nabízí (větve, plody, kytky, tráva, voda, různá zákoutí, v zimě sněh,...), v čem je inspiruje, jaké téma je napadne. Pak se domluví, na čem budou pracovat, k tvorbě žáci používají pouze v okolí nalezené nebo přinesené přírodniny. Výsledkem jejich tvořivého procesu je stopa v přírodě v podobě uměleckého díla. Pedagog vybídne žáky k originálnímu tvořivému procesu, k spontánnosti, uvolnění, odvaze projevit se a užít si prožitek z tvoření, ať popustí uzdu fantazii. Zdůrazní, že tvorba je důležitější než výsledek. Na závěr pozveme ostatní žáky k prohlídce společných land-artových děl. Když si všichni prohlédnou všechna díla, uděláme společný kruh a reflektujeme proces tvoření. Díla můžete vyfotit a z fotek si ve třídě nebo školní chodbě udělat galerii.

Reflexe: *Jak se vám tvořilo? Co se vám dařilo/nedařilo, líbilo/nelíbilo? Co si odnášíte? Jak se vám spolupracovalo ve skupinkách?*

Tip pro vedení activity: Ujistěte se, že žáci při landartové tvorbě nenaruší životní prostor živočichů či rostlin, které se v lokalitě vyskytují.

Inspirace – známí land-artisté: Andy Goldsworthy, Christo, R. Smithson

5. Jak vlastně voní země⁴

Cíl: Žáci vnímají krajinu a vytváří si vztah k ní skrze smyslové vnímání a poznávání. Žáci rozvíjí smyslové vnímání, zejména čich a hmat. Žáci rozvíjí citlivost ke krajině skrze ztělesněné vnímání.

Čas: 30–40 min.

Pomůcky: venkovní přírodní prostředí, teplejší počasí, okopírovaná zadání pro žáky

Předpokládáme, že malý a velký vodní cyklus mají žáci v malíčku. Pro krátké opakování je možné pustit krátké video:

<https://edu.ceskatelevize.cz/video/1125-hydrologicky-cyklus>¹³

Postup: Při procházce krajinou najde pedagog nějaké hezké přírodní místo/prostor, kde se mohou žáci na aktivitu rozejít (v dohledné vzdálenosti od pedagoga). Každý si najde nějaké své místo, které ho něčím přitahuje a je mu sympatické. Může to být např. pás o délce zhruba 2 metry (podle možností). Je vhodné, aby žákova vybraná část obsahovala co nejvíc typů povrchů, např. odhalenou půdu, spadlé listy, břeh potoka, kmeny stromů atd. Pokud v ní budou zelené či kvetoucí rostliny, ještě lépe.

Zadání na místě: Nalaď se na svůj čich, prohlub svůj nádech. Seznam se s pachy a vůněmi vybraného místa. Čichej k povrchu každých 30–40 cm nebo kdykoliv se povrch změní. Nasaj nejrůznější vůně i pachy, přičichni si k listí, stromům, půdě, kamení. Není důležité přemýšlet, co a jak voní.

Pak své místo po očichání taky důkladně a citlivě prozkoumej hmatem. Soustřeď se co nejvíc na samotný hmat. Uvědomuj si moment, kdy se tvoje prsty/dlaně spojí s povrchem. Můžeš i zavřít oči. Nepřemýšlej, co nahmatáš, spíš vnímej samotný dotek. Vnímej své tělo i celou krajinu kolem. Užívej si, co cítíš. Po smyslovém prozkoumání ještě chvilku zůstaň na svém místě, zavři oči a vnímej, jak se tu cítíš.

Pokud je ti zadání hodně nepříjemné, pokus se provést alespoň jeho část – pro tebe vhodnou minimální verzi zadání.

Reflexe – návodné otázky:

Jak se vám dařilo vnímat své místo? Jak bystré jsou vaše smysly?

Co jste na místě objevili?

Co vás překvapilo?

Jak se vám dařilo udržet pozornost u čichání a hmatání? Nebo co vás rušilo, rozptylovalo vaši pozornost? Ovlivnilo zkoumání nějak váš vztah k tomuto místu?

6. Indiánské jméno⁴

Cíl: Žáci vnímají a procítí krajinu z perspektivy přírody samotné, rozvíjí citlivost ke krajině i kreativní myšlení a představivost.

Čas: 30–40 min.

Pomůcky: venkovní přírodní prostředí, okopírovaná zadání pro každého žáka, zvoneček nebo jiný předmět pro zadání času / zvolání žáků, teplejší počasí (ideálně to stejné místo navštívené při aktivitě *Jak vlastně voní zem?*)

Postup: Při procházce krajinou najde pedagog nějaké hezké přírodní místo/prostor, kde se mohou žáci na aktivitu rozejít (v dohledné vzdálenosti od pedagoga). Nejdřív pedagog přečte pro celou třídu společné zadání, pak si každý najde své místo, které ho něčím láká, je mu sympatické.

Pokud je to možné, navštíví pedagog se žáky opakovaně stejné místo, prohloubí se tak vztah k místu i krajině.

Zadání na místě: Všimněte si všech živých organismů, které tady žijí. (Pokud se nacházíte opět na tom stejném místě, podívejte se pozorně, jestli se od vaší poslední návštěvy něco změnilo.) Nejdřív chvíli setrvejte na místě (5–10 min.), pak vnímejte, jestli vás nějaká jiná než lidská živá bytost (strom, rostlina, zvíře) něčím láká, oslovuje beze slov. Může to být jen tichý hlásek – pocit ve vás. Nepřemýšlejte moc, jen jednoduše následujte první myšlenku (nápad), který k vám přijde. Pokud je to možné, tak se k vámi vybrané bytosti pomalu přiblížte. Zkuste k ní/němu promluvit. Nemusí to být nahlas, můžete ji/jeho oslovit vnitřně v tichosti. „Mluvit“ můžete také dotekem. Všimněte si všech detailů, hledejte její/jeho kvality i slabosti. Čím je typická/typický? Vnímejte jí/jeho celého: tvar, barvu, možná i pohyb. Skrze tyto myšlenky a pocity, zkuste přijít na její/jeho „indiánské jméno“. Mělo by to být něco, o čem máte pocit, že skutečně tuto bytost vystihuje. Jako vodítko můžete opět věnovat pozornost tomu, co vás napadne úplně jako první, nebo tomu, co vás překvapí. Zapište i svou představivost. Když takové jméno najdete, můžete bytost pomocí něj pozdravit.

V další části zkuste od této bytosti zjistit vaše „indiánské jméno“. Buďte trpěliví a pozorní. *Jak vás asi tato „váše“ bytost vnímá? Co si o vás myslí?*

Možná budete mít to štěstí, že vám vaše indiánské jméno řekne, pak nezapomeňte poděkovat. Jména si zapamatujte.

Závěr: Po ukončení pobytu na místech žáků se všichni potkají v kruhu a kdo chce, sdílí svá jména. Pokud máte čas, žáci si mohou svou zvolenou bytost nakreslit a napsat „indiánské jméno“ k obrázku. Pokud někdo na jméno nepřišel, nevadí.

Reflexe – návodné otázky:

Jak se vám podařilo vybrat si svou živou bytost? Jaké bylo rozhodování?

Bylo těžké přijít na jméno pro vaši bytost?

Změnil se váš vztah k bytosti po pojmenování?

Co jste se o sobě dozvěděli?

Jste spokojeni se svým jménem, o kterém jste se dnes dozvěděli? Co si z aktivity odnášíte?

7. Já v krajině, krajina ve mně⁶

mindfulness a vnímání těla

Cíl: Žáci se propojí s krajinou a přírodou přes vnímání vlastního těla a všímavosti vůči okolí. Žáci si vytváří vztah a rozvíjí senzitivitu vůči sobě i okolní krajině a přírodě. Využití mindfulness ve vzdělávání.

Čas: 30 min.

Pomůcky: venkovní prostředí, vhodné místo (doporučujeme vyhledat stejné místo jako v předchozích cvičeních) nebo jiné známé místo (např. u školy), PL k naladění pro každého žáka, podložky na sezení

Postup: Žáci si najdou vhodné a příjemné místo ke ztišení a zkoumání okolí přes vnímání vlastního těla. Nejdřív se zaměří na své tělo, jak se momentálně cítí (jen zaznamenají např. teplo, chlad, napětí v nějaké části těla). Pro uzemnění vnímají spojení svého těla se zemí/podložkou. Před samotným cvičením se žáci naladí na aktivitu pomocí pracovního listu, který dostanou, a v tichosti si ho prohlédnou. Pedagog pak doprovází aktivitu slovními instrukcemi, které čte pomalu a pozorně v souladu s prožíváním žáků. Mezi jednotlivými impulsy nechává malé pauzy, aby žáci měli čas zaznamenat své vjemy. V textu jsou předpokládány potřebné pauzy v instrukcích naznačeny takto: (...) – viz text níže.

Zkuste se podívat do svého těla, jako byste se dívali na krajinu kolem. Co svým vnitřním zrakem pozorujete? (...)

Nejprve se zaměřte na vnímání hranic svého těla, které si můžete připomenout dotekem – obkreslete tělo dlaněmi od hlavy až po chodidla. Jak sedíte a kde se dotýkáte podložky nebo země? Jak se vám dýchá? Všimněte si, jak dlouhý je váš nádech a výdech. Zavřete oči. Pokud je zavřít nemůžete nebo nechcete, vyberte si jedno místo před sebou, na které se budete soustředit.

Teď naskenujte vnitřní prostor svého těla, to, co ho tvoří. Cítíte pevné části, jako jsou kosti a svaly, měkké části, jako jsou orgány a tkáně, nebo dokonce proudění tekutin ve vašem těle? (...) Svým vnitřním zrakem také přesně vidíte, jak jste velcí, kde je nejnižší a kde nejvyšší bod těla. (...) Opět chvíli sledujte svůj dech – nádech i výdech.

Teď svou pozornost zaměřte na nejbližší prostředí a organismy žijící na místě, kde sedíte. Kdo a co všechno tu žije? Jen vnímejte, zůstávejte na místě. Vnímejte všechno v prostoru kolem vás, i když jsou vaše oči zavřené. Říká se tomu prostorové vnímání. Pak na chvíli zapojte i zrak (...) a pak oči zase zavřete.

Pokuste se rozšířit své tělesné vnímání a všímavost na nejbližší obec/město, na místa, kam sice nedohlédnete, ale můžete se s nimi svým vlastním způsobem díky tělu propojit.

Ted' zkuste ještě více rozšířit svou pozornost, a to na celou krajinu Česka nebo Slovenska – jako by se vaše pozornost, ale i celé tělo zvětšily. (...) Stejně tak se pokuste zahrnout do pozornosti celou planetu, miliony lidí a také miliony jiných živých bytostí než lidských obyvatel (...) Jako poslední si představte naši krásnou planetu mezi ostatními planetami a hvězdami v nekonečném vesmíru. (...)

Na závěr svou pozornost stáhněte postupně zpátky ke svému tělu a k jeho hranicím, k dechu. (...) Vraťte se ve vnímání opět na své místo, dlaněmi si protřete oči, pak je otevřete. Protáhněte se, můžete si zívnout (...)

Po ukončení cvičení je vhodné dát prostor k uvolnění svým vlastním způsobem, buď zůstat v klidu nebo naopak se odreagovat v pohybu, pak pokračovat reflexí.

Tip pro vedení aktivity: instrukce si pedagog může nahrát/namluvit na mobil nejdřív pro sebe a lépe posoudit délku/pauzy atd.

Vnitřní a vnější prostor

Rozšiřte své vědomí z pozornosti k dechu do celého těla a pak i do prostoru kolem. Zavřete oči a představujte si a vnímejte...

...vaše město a všechny lidi, kteří v něm žijí.

...celou vaši zemi.

...celý svět a všechny jeho obyvatele.

...naši krásnou planetu mezi hvězdami v nekonečném vesmíru.

...prostor vašeho pokoje.

...váš dech a prostor, který zabírá vaše tělo.

Začněte zde.

...vraťte se do svého těla, dýchejte a setrvejte tady a teď, uprostřed všeho toho stvoření.

Reflexe: Jak se vám dařilo cvičení? Byl to nový zážitek? Co vám šlo a co vám naopak přišlo těžké? Podařilo se vám propojit s krajinou kolem sebe, s ostatními bytostmi? Překvapilo vás něco? K čemu podle vás cvičení slouží? Jak se po cvičení cítíte?

Informace k všímavosti/mindfulness pro pedagoga:

<https://mindfulness.med.muni.cz/clanky/co-je-to-mindfulness-a-jak-zacit>

8. Moje vize pro budoucnost⁵

Infotext

Jako **udržitelný život**, resp. **udržitelný způsob života** je označován takový životní styl¹, který se snaží omezit využívání přírodních a osobních zdrojů člověkem nebo společností.² Jde o snahu snížit svou uhlíkovou stopu změnou způsobů dopravy, spotřeby energie a stravování.³ Zastánci udržitelného způsobu života chtějí žít způsobem, který je v souladu s udržitelností, přirozenou rovnováhou a respektujícím symbiotickým vztahem lidstva s přirozeným vývojem a cykly Země.⁴

Lester R. Brown, významný environmentalista, popisuje udržitelný způsob života v 21. století jako „přechod na formy života založené na obnovitelných zdrojích energie, ekonomice založené na opětovném využívání a recyklaci zdrojů a na distribuovaných dopravních systémech“.⁶

Josef Vavroušek – český ekolog, publicista a politik – definoval udržitelný život takto: „Trvale udržitelný způsob života je takový způsob života, který se přibližuje ideálům humanismu a harmonie vztahů mezi člověkem a přírodou, a to v časově neomezeném horizontu. Je založen na vědomí odpovědnosti vůči dnešním i budoucím generacím a na účtě k živé i neživé přírodě.“¹⁰

Cíl: Žáci formulují vizi světa, ve kterém chtějí žít. Žáci rozvíjí kreativní myšlení, představivost a fantazii. Prevence před environmentálním žalem a úzkostí u žáků.

Čas: 45 min.

Pomůcky: příjemné, ničím nerušené místo pro imaginaci (uvnitř/venku), lepicí lístečky

Postup: Pedagog se před začátkem aktivity ujistí, že žáci znají pojem „udržitelný“, poté pedagog uvede vizualizaci. Doporučuje se při čtení zpomalit a nechávat krátké pauzy, ať mají žáci dostatek času na samotnou imaginaci. Pedagog délku sám dle uvážení upraví, může vynechat některé otázky, tak aby udržel pozornost a klidnou atmosféru ve třídě.

Pozn: Imaginace nabízí vícero oblastí, pedagog může vybrat některé části, případně si doplnit své otázky. Není potřeba realizovat celou imaginaci. Úvodní část je však potřeba vždy zařadit.

Zkuste se teď pohodlně posadit a zavřít oči. Budu vám pomalu číst text o udržitelném světě a vy si ho budete představovat.... Možná se vám to bude zdát zvláštní nebo vtipné. Je to v pořádku. Nejsme na to tolik zvyklí. Budeme se teď snažit spojit s naší vizí udržitelného světa. Pro některé z vás to bude možná lehké, protože jste nad tím již někdy přemýšleli a budete vidět podrobné obrazy. Můžete také popustit uzdu fantazii. Vaše obrazy nemusí být zatím známé a reálné v současném světě. Možná se vám také vize ukáže přes jiné smysly, skrze hlasy, vůně nebo barvy.

Pro někoho to bude možná těžší. Můžete mít pocit, jako by se uvnitř vás něco bránilo. Přijměte tyto pocity, je to v pořádku, říkají vám něco o kultuře, ve které jste vyrostli, nebo vám pravděpodobně říkají něco o vašich bolestech. Pokud za vámi žádné obrazy nebudou přicházet, nebojte se, i to je v pořádku. Zkuste se jen uvolnit a pozorujte, co se bude dít. Měla by to pro vás být relaxace.

Pokud vám můj hlas nebude pomáhat nebo vás bude směřovat někam, kam nechcete jít, nemusíte mě poslouchat. Důvěřujte si a uvidíte, co se vynoří nebo kam vás to zavede.

Udělejme teď jeden velký hluboký nádech a výdech a chvílku si uvědomujme, jak dýcháme. Taký si uvědomujme svoje nohy, chodidla, jak se dotýkají země (podlahy atd.).

Dům

Představte si, jak jdete večer spát, uleháte do postele, zakrýváte se a usínáte. Během spánku se ale přemístíte v čase do příjemné budoucnosti a ráno se probouzíte do udržitelného světa. Nacházíte se ve svém vytouženém udržitelném domě. Podívejte se kolem sebe. Jaký je to pocit, probudit se do tohoto světa? Jak to kolem vás vypadá?

Když se podíváte z okna nebo vyjdete ze dveří, jak by to vypadalo, kdyby to bylo takové, jaké opravdu chcete? Kolik je zde pokojů? Jaká tu převládá barva? Kdo další bydlí s vámi a kolem vás ve vašem okolí? Jsou to lidé? Nebo to jsou jiné bytosti? Může to být ve městě, na vesnici nebo něco mezi tím. Jak vypadá sousedství a okolní krajina? Co zde roste?

Město

Těď, jestli můžete, zkuste si představit vyšší celek, třeba celé udržitelné město nebo kraj, které fungují přesně tak, jak chcete. Jak to tam vypadá? Procházejte se tam... Jaké u toho máte pocity? Jaké vztahy mají lidé mezi sebou bez ohledu na rozdíly – starší, mladí, děti nebo třeba lidé jiné barvy pleti?

Odkud pocházejí vaše potraviny? Jak lidé získávají energii? Jakými prostředky cestují? Kam a jak často? Jaké druhy technologií se zde využívají? Jaké je tempo každodenního života?

Vzdělávání

Jak v tomto udržitelném světě funguje vzdělávání? Chodí děti pořád do školy? Jestli ano, jak taková škola vypadá? Co je jejím hlavním cílem, na čem v ní záleží? Jakou roli tam hrají učitelé? Co dělají děti a žáci? A pokud do školy nechodí, jak získávají informace a učí se nové věci?

Svět

Pomalu se opět přesuneme, tentokrát na úroveň celého světa. Jsou ve vaší vizi udržitelného světa státy? Pokud nejsou, co jiného je místo nich? Jak funguje spolupráce napříč planetou? Co lidé považují za pokrok?

Svět prošel obrovskou transformací, ale některým dopadům klimatické změny jsme se nestihli vyhnout. Někteří lidé museli opustit svoje domovy a země, které už jsou neobyvatelné. Jak k nim v tomto světě přistupujeme? Jak jsme se na úrovni měst vypořádali s vlnami veder? Co je v těchto městech jinak? Na jakých dalších problémech zde lidé pracují? Jak se je daří řešit?

Strávili jste den prozkoumáváním udržitelného světa a opět uleháte. Přemísťujete se nazpět v čase do naší reality (třídy, louky atd.). Jste tady.

Až budete připraveni, otevřete oči... Vítejte zpět.

Sdílená reflexe: Pedagog dopřeje žákům chvilku času, aby se jejich pozornost vrátila do společného prostoru.

Poté se skupina rozdělí na menší skupinky po dvou až čtyřech lidech. V rámci nich proběhne sdílení, co bylo pro koho důležité a postřehy se napíšou na lepící papírky.

Co pro mě bylo ve vizi důležité?

Jaké nejsilnější momenty se v ní objevily?

Ve společném kruhu sdílí nejsilnější momenty z každé skupiny. Nalepí lístečky na velkou tabuli a seskupí je podle podobnosti. Vytvoří se tak společná vize budoucnosti. Poté se věnují tomu, jak se zúčastnění cítili při samotném sdílení:

Jak jste se cítili, když jste se podělili o svou vizi?

V čem pro vás byla tato zkušenost cenná?

Jaké zdroje představitivosti ve svém životě nacházíte?

Infotext

Proč jsou využití a rozvoj imaginace a vize důležité

V roce 1963 Martin Luther King přednesl proslov Mám sen, který se stal jedním z nejznámějších proslovů v historii. Kingova vize spravedlivé společnosti mobilizovala davы a dodala jim naději, že jiný svět je možný. Slovy „mám noční můru“ by pravděpodobně lidi nenadchnul, protože strach funguje jako motivátor jen pro některé, jeho účinky jsou krátkodobé, a navíc je často spíše paralyzující.

Komunikace klimatické krize v současnosti často evokuje noční můru mnohem více než sen. Hrozby, které představuje, jsou samozřejmě obrovské a mluvit o nich je na místě, ale pokud chybí pozitivní vize a naděje, mobilizující potenciál takového sdělení je limitován.

Imaginace se dá popsat jako schopnost představit si, jak by věci mohly vypadat jinak. Vše tvoříme dvakrát: nejdříve v našich hlavách a až poté ve fyzické realitě. Teprve když si jsme schopni představit jinou verzi světa, v němž žijeme, dokážeme ho společně proměňovat. Právě společným představováním světa podle našich snů a přání a sdílením našich vizí, které je nutnou fází vedoucí k jakékoli akci, můžeme vytvořit společnost, ve které chceme žít. Taková sdílená vize je pak jako energetické pole magnetu, jež k sobě přitahuje vše kolem.

To, co potřebujeme, je právě společná vize udržitelné společnosti, která by v lidech stimulovala touhu po změně. Čím jasnější a atraktivnější tato vize bude, tím se magnetické pole kolem ní stává mocnější a s ním i jeho kapacita motivace k uskutečnění a akceschopnosti.⁵

9. Mapa srdci blízkých míst¹

Tip: Školní projekt – lze propojit s Mapou pocitů.

Cíl: Hlubší seznámení s okolím, utváření vztahu k nejbližší krajině a přírodě v okolí. Aktivní zapojení do ochrany krajiny v okolí.

Čas: dlouhodobý projekt

Pomůcky: okopírovaná zvětšená mapa okolí školy/obce (vel. A3) pro každého žáka nebo dvojici, flipchartový papír, lepidlo, pastelky, fixy

Postup: Nejprve se třída vydá do terénu na procházku okolní krajiny. Pedagog vybídne žáky k všímavosti, protože z jejich putování vznikne pozoruhodná mapa. Každé dítě si postupně vybere/najde ve svém okolí místo/prvek, které se mu líbí, zaujalo ho, spojuje si ho s příjemným prožitkem. Zaměříme se na přírodní prvky v okolí (strom, výhled, skupina keřů, hezký kámen, tady bydlí veverka atp.). Žák toto místo zakreslí do mapy. K místu nakreslí obrázek nebo pořídí fotografii a připsá stručný popis vlastního prožitku, proč si místa cení (příjemné místo pro sezení, létají tu motýli, je tu ticho, klid,...). Také přemýšlí, jak je toto místo důležité z hlediska jeho ekosystému. Do mapy doplní i tuto informaci, např. stanoviště je domovem pro ptáky, poskytuje potravu/vodu pro živočichy, obydlí pro veverky nebo zadržuje vodu v krajině. Pokud místo nemá jméno, může ho žák vymyslet.

Vznikne tak soubor zajímavých míst k vycházce, kam se mohou vydat a zastavit i další lidé (spolužáci, rodina, veřejnost). Tato mapa bude prezentována jako pozvánka k návštěvám do okolí pro celou školu/školní komunitu.

Rozšíření pro školní projekt: Stejnou mapu mohou žáci vytvořit i z míst, která se jim naopak nelíbí a mohou pak pokračovat s **návrhy na zlepšení** vybraných míst, např. vysadit strom, umístit ptačí budku, uklidit odpadky, opatřit místo popiskem s informací, vytvořit posezení – lavičku atd.

Tuto mapu míst s popisky a návrhy na zlepšení odprezentují a vystaví žáci ve škole, popř. na jiném veřejném místě. Po prezentaci mohou zkusit i další krok – domluvit si jednání s příslušným úřadem nebo majitelem pozemku, kde se projednají jednotlivé návrhy i potenciál jejich realizace.

10. Fitness pro krajinu – oživme krajinu¹

Cíl: Žáci porozumí rozdílu mezi zdravou a poškozenou krajinou a seznámí se s možnostmi, jak učinit změnu k obnově.

Čas: 45 min.

Pomůcky: různé vytisknuté/promítnuté obrázky poškozené vs. zdravé krajiny na ukázkou, vytisknutý PL Oživme krajinu do třídy ideálně formát A3 (některé obrázky je potřeba vytisknout 2–3krát podle počtu žáků), bedýnka s pískem nebo ekvivalent písku, předměty/přírodniny pro oživení krajiny: mech, klacíky, šišky, modrá stuha

Úvodní motivace: Pedagog přinese bedýnku s pískem, která představuje vyschlou krajinu – poušť + obrázek erodované půdy z Moravy (viz PL). Sdělí žákům, že mohou tuto krajinu zachránit, proměnit, ale potřebují k tomu jednak vědomosti a také fyzickou sílu. Nejdůležitější je pomoci krajině zadržet vodu. Když splní pohybové úkoly, dostanou obrázky (celkem 9 druhů), z nichž na závěr vytvoří živou krajinu na připravený velký pracovní list. Tak krajinu symbolicky ožíví.

Postup: Žáci pracují ve dvojicích. Než žáci začnou s pohybovou aktivitou, pedagog zapíše nápady/návrhy studentů k proměně krajiny na tabuli. Pak jim představí sadu obrázků s krajinnými prvky (viz PL), které si „vycvičí/vydělají“ – dostanou je za své úsilí. Pedagog napíše na tabuli úkoly simulující fyzickou aktivitu potřebnou při práci v terénu, při proměně krajiny:

- budování/kopání tůňky = zapojení svalstva ramen = kliky
- sázení stromů = kliky + předklon a dotknout se ideálně dlaněmi země, při sázení aleje můžeme zvýšit počet kliků i předklonů
- mapování krajiny = dlouhé chození = běhání na místě po dobu 2–3 min, protože krajinu musíme nejdříve dostatečně poznat, objevit správná místa, která jsou vhodná na budování tůní, kde chybí stromy atd., nebo dřepy pro silné nohy
- úpravy melioračních systémů (přerušování zatrubnění, tvorba tůní apod.) – znázornění bagru = procvičení ramen = kliky o zeď + dřepy

Žáci postupně získávají kartičky s vodními prvky a zelení – remízek, tůň, faunu: obojživelníky, hmyz, přírodní hnojivo potřebné k obnově krajiny. Ve dvojicích je po domluvě umístí (nalepí) na třídní poster A3.

Pedagog se na závěr aktivity vrátí k evokaci s bedýnkou a pískem a vyzve žáky, aby pomocí připravených předmětů (hlavně přírodnin) „vyschlou krajinu“ v bedýnce oživil.

Příloha: PL fotky – vytisknout žákům do dvojic, k rozstříhání a nalepení.

Reflexe: „Pracovali/cvičili jste pro oživení krajiny hodně? Byl to těžký úkol? Jak myslíte, že je to ve skutečnosti? Když porovnáte krajinu na obrázku před oživením a po něm, jaké vidíte rozdíly, jaký máte z obrázku pocit? Do které krajiny byste si raději vyšli na procházku a proč? Co dalšího je potřeba k oživení krajiny (finance, čas na jednání s úřady, určitou profesi apod.)?”

11. Mozaika pro krajinu¹

Cíl: Žáci rozvíjejí schopnost spolupráce, sebevědomí, tvořivé myšlení. Posilují schopnost pozitivního vnímání sebe i ostatních spolužáků. Posilují důvěru ve vlastní schopnosti a možnosti.

Čas: 30 min.

Pmůcky: obrázek hezké zdravé přírodní krajiny (viz. strana doplní se aktuální strana), alternativa: fotky ze starých kalendářů, karton/tvrdý papír, nůžky, lepidlo

Postup: Obrázek hezké zdravé přírodní krajiny vytisknout na formát A3, přilepit na karton/tvrdý papír a rozdělit na díly (např. jako puzzle) dle počtu dětí ve třídě/skupině. Pedagog uvede aktivitu: každý z nás je jedinečný a má nějakou jedinečnou schopnost. Může použít motivaci se středověkými rytíři. V minulosti měl každý rytíř štít a na něm erb (znak). V erbu měli rytíři vyobrazenou některou ze svých ctností (dobrou vlastnost). Pak se každý žák na chvíli zamyslí nad svou dovedností, kterou by mohl využít pro ochranu přírody a krajiny. Napomůžou otázky typu: *Co dobře umíš? Co rád děláš? Jak tvoje schopnosti/vlastnosti mohou být užitečné? V čem jsi výjimečná/y?*

Tato dovednost může být sociální nebo obecná (např. schopnost komunikovat, pozorovat, láska k přírodě, ke zvířatům, ohleduplnost, schopnost dokumentace: focení, natáčení videí, kreslení atd.), kterou může přispět svým dílem. Pedagog dá k dispozici předem připravenou vytištěnou fotku krajiny (formát A3) rozstříhanou na části (např. jako puzzle nebo jinak kreativně podle počtu žáků). Každý žák napíše na svůj díl mozaiky kontrastní barvou svou charakteristiku nebo silnou stránku, na kterou je hrdý, a připojí také své jméno. Poté společně obraz zdravé krajiny poskládají. Nalepí jednotlivé části na větší karton/tvrdý papír. Mozaiku krajiny a svých dovedností si žáci vystaví ve třídě, můžou se k ní vracet a navazovat na její obsah při realizaci školních (nejen) eko-projektů.

Reflexe: *Bylo pro vás těžké najít talent, kterým může přispět k ochraně planety? Jak se vám spolupracovalo při skládání? Jaký je to pocit vidět tolik skvělých dovedností? Máte nějaké nápady, jak bychom je mohli využít pro ochranu krajiny/přírody?*

12. Paměť krajiny¹

Cíl: Žáci popíší své místo – krajinné prvky, jež místo utváří napříč časem, vyhledávají a srovnávají informace v časové linii v rámci místa, kde žijí. Pochopí, jak a proč se krajina v čase mění/změnila. Rozvoj schopnosti spolupráce, komunikace a prezentace.

Čas: úvodní aktivita 45 min. + dlouhodobý školní/třídní projekt

Pomůcky: úprava židlí, tužka a papír pro dvojici, tvrdá podložka, obrázek krajiny pro dvojici (viz PL – Paměti krajiny); pedagog může použít i jiný vhodný obrázek (fotografii), obrázky mohou i nemusí být pro všechny dvojice stejné

Postup 1. část: Úvodní naladění na téma – **Krajina jinak**

Žáci se rozdělí do dvojic, sedí ve dvojicích zády k sobě – opěrky židlí se dotýkají, aby se žáci slyšeli. Domluví se, kdo bude A, kdo B. Žák A bude popisovat, žák B kreslit. Žák A dostane obrázek/fotku, tento materiál si drží blízko těla, aby ho partner neviděl. Popisuje svým vlastním způsobem, ale přesně a detailně, obrázek krajiny pro žáka B. Žák B jej kreslí a snaží se zachytit co nejdokonalejší repliku (kopii), která bude odpovídat originálu velikostí, tvarem i detaily. Žáci spolupracují, žák B může klást otázky. Úkolem žáka A je odpovídat a pomáhat spolužákovi vytvořit co nejpřesnější obrázek krajiny. Když čas vyprší, prohlédnou si dvojice vytvořený obrázek a porovnají jej s originálem.

Vytvořené obrázky – kopie i originály – následně na základě 2 otázek popíší/vyznačí. Do vytvořených obrázků a originálů žáci popíší/vyznačí odpovědi na první 2 otázky:

1. *Najděte a označte prvky, které byly vytvořeny přírodou a které vytvořil člověk.*
2. *Najděte prvky, které člověk vytvořil v nedávné historii a které jsou hodně staré.*

Žáci pak prezentují, na co v souvislosti s obrázkem krajiny přišli. Pedagog položí ještě třetí a důležitou otázku:

3. *Jak se krajina v čase pod vlivem lidské činnosti změnila?*

Následuje společná diskuze. Nápady a názory žáků a závěry z diskuse pedagog zapisuje na tabuli a žáci si je zapíší do obrázku z druhé strany.

Reflexe: *Jak jste se cítili při práci ve dvojici zády k sobě? Jak se vám spolupracovalo? Měnila se v průběhu aktivit vaše spolupráce? Jak se vám dařilo vyladit se na spolužáka? Co byste příště dělali jinak?*

Postup 2. část: Třídní/školní projekt **Paměti krajiny**

Sběr dat: Žáci s podporou pedagoga a zapojením rodičů vyhledávají informace o minulosti krajiny, kde žijí. Pro získání informací a vyplnění dotazníků sbírají svědectví: ptají se rodičů, prarodičů, starých lidí – pamětníků, místních zemědělců, včelařů, kteří se v místě narodili nebo tam dlouho bydlí. Mohou k tomu využít návštěvu místní knihovny, vyhledávat informace v místní kronice nebo navštívit obecní či městský úřad. Doporučujeme prozkoumat i písemné zdroje: místopisy, místní pověsti a příběhy. Využity mohou být i staré pohlednice, fotografie, mapy. Sbírání informací žáci dokumentují, např. focením osob, s nimiž mluvili, nebo můžou nahrát krátkou reportáž. Získané informace srovnají se současností, a to formou porovnání, co krajina získala a co ztratila. Závěry projektu prezentují buď v rámci školy nebo veřejně v obci, kde informace sbírali (na OÚ, v muzeu apod.). Závěrem projektu může být i návrh nějaké změny v krajině, např. obnovení aleje, starého sadu, vybudování tůňky na místě mokřadů atd. Žáci se mohou u prezentace zaměřit jen na část dotazníku, např. vodní prvky, lesy, faunu... Podle toho, jak se jim podařilo sesbírat svědectví, i podle toho, co je nejvíc zaujalo.

Dotazník pro žáky k projektu **Paměti krajiny**:

1. *Těžilo se něco ve vašem okolí?*
2. *Jak se změnilý místní vodní zdroje a prvky? Potoky, studánky, rybníky, jezera?*
3. *Nacházely se v minulosti ve vaší oblasti mokřady, prameniště?*
4. *Nachází se ve vaší obci nějaký památný strom? (Jaký je jeho příběh?)*
5. *Zjistěte, kudy vedly v minulosti staré cesty a kde stály kříže?*
6. *Zjistí, kde se rozprostíraly v minulosti aleje nebo staré sady?*
7. *Zjistí, čím se lidé v kraji v minulosti živili?*
8. *Jaké plodiny se pěstovaly na polích v okolí míst, kde žijete, před 50 lety a víc, a jaké se pěstují dnes?*
9. *Jaké živočišné a rostlinné druhy ve tvé oblasti vymřely (v posledních 100 letech) nebo jim hrozí vyhynutí?*
10. *Jaké druhy lesů se vyskytovaly v posledních 100 letech v místě, kde žijete?*
11. *Jak se změnila zastavěná plocha v okolí, kde žijete? (silnice, rodinné domy, veřejné budovy, průmysl apod.)*
12. *Jak se změnilo množství srážek za posledních cca 30 let? (využij data Českého hydrometeorologického ústavu: <https://www.chmi.cz/historicka-data/pocasi/mapy-charakteristik-klimatu>)*
13. *Jaká zvířata chovali lidé v minulosti a dnes? (druhy, počet)*
14. *Jaký je rozdíl v chování dnešních lidí vůči krajině v porovnání s generacemi vašich prarodičů?*

Formy představení projektu (v průběhu i závěru projektu): U prezentace se zaměřte na srovnání v časovém kontextu, např. scénka babičky a vnoučka, fotografie před 80 lety a dnes apod.

- Vytvoření posterů zachycujících průběh sbírání a zpracování informací
- Hraní scének
- Vytvoření komiksů, výtvarných koláží
- Výstava fotografií a obrázků z projektu
- Prezentace v PC
- Dopis starostovi nebo jiné relevantní organizaci (AOPK, místní sdružení atd.)
- Článek do místních/regionálních novin

Tip pro vedení aktivity: pedagog upozorní žáky, ať si zaznamenávají k jednotlivým otázkám zdroje, ze kterých čerpali informace.

Další náměty na žákovské projekty:

Fotografická soutěž/prohlídka: Pedagog/škola vyhlásí 3 kategorie soutěže:

1. Moje oblíbené místo v krajině
2. Místo, kterému člověk ublížil
3. Místo, kterému člověk pomohl

Nejvydařenější fotografie vybírá porota a vystaví se na vernisáži v prostorách třídy/školy.

13. Barometr krajiny – tvorba mapy sucha a vody¹

Cíl: Žáci vnímají a poznávají krajinu, porozumí, co se v ní děje, jaké procesy a činnosti ji poškozují.

Čas: dlouhodobý školní/domácí projekt

Pomůcky: mapa místa školy/bydliště, mapy vytvořené žáky, okolí školy/obce

Postup: Děti si na základě skutečné mapy (můžete okopírovat mapu a pracovat s ní) vytvoří vlastní zjednodušenou překreslenou mapu – formát A3. Vyznačí si do ní důležité orientační body, tj. např. polohu autobusového/vlakového nádraží, školy, kostela,...

Na mapě si žáci zakreslí směrovku nebo severku. Mapa by měla dále obsahovat název, měřítko a legendu (vysvětluje všechny prvky uvedené v mapě). Než se vydají do terénu na průzkum, pedagog se dotazuje, zda žáci ví, *jaké jsou projevy sucha a nadbytku vody (záplavy)? Proč je důležité vyhledávat a zkoumat právě tyto projevy?* Na základě odpovědí pedagog dovysvětlí, že jejich cílem je vytvoření novodobé mapy – mapy odrážející projevy klimatické změny. Tyto záznamy mohou posloužit pro užitečné projekty na ochranu přírody a krajiny v budoucnosti.

Vyhledávané stopy sucha nebo záplav

1. Vyhledejte a označte místa, kde se shromažďuje voda nebo sníh a vyskytují se zde podmáčené oblasti.
2. Vyhledejte a označte místa, kde se vyskytují projevy půdní eroze, tzv. erozní rýhy a splachy z polí.
3. Vyhledejte a označte místa, kde se vyskytovalo/vyskytuje sucho a jeho projevy – např. uschlé a usychající stromy a ostatní zeleň, vodní tok bez vody, vyschlé studny, rozpraskaná půda – do komentáře napište, o který projev se jedná.
4. Vyhledejte dřeviny a byliny, které mají rády vlhko a vodu (olše, vrby, topoly).

Vytvořené mapy mohou žáci vystavit v obci/škole, zaslat na obecní/městský úřad nebo si domluvit schůzku na úřadě a tyto mapy odevzdat jako podklady pro změny v krajině.

Pozn.: Aktivitu lze spojit s následující aktivitou Společný průzkum krajiny.

14. Společný průzkum krajiny¹

Cíl: Žáci zmapují krajinu, znají různé druhy prvků v krajině v souvislosti se zadržováním vody v krajině.

Čas: 4 hod. – projektový den, celoroční projekt

Pomůcky: Mapa okolní krajiny, tužka, fixy, popisy a fotografie prvků krajiny – viz Příloha pro pedagogy

Postup: Do dvojice pedagog rozdá vytištěnou základní mapu okolí, kam se s žáky vydají na průzkum. Na mapě si žáci zakreslí směrovku nebo severku. Mapa by měla dále obsahovat název, měřítko a legendu (vysvětluje všechny prvky uvedené v mapě). Než se vydají žáci do terénu na průzkum, pedagog se dotazuje, zda žáci ví, *jaké jsou projevy sucha a nadbytku vody (záplavy)? Proč je důležité vyhledávat a zkoumat právě tyto projevy?* Na základě odpovědí pedagog dovede, že jejich cílem je vytvoření novodobé mapy – mapy, kde budou zaznamenány potenciální místa k nápravě, místa, kde je potenciál lépe zadržet vodu, popřípadě místa ohrožená suchem či povodněmi. Tyto záznamy mohou posloužit pro užitečné projekty (odborníkům, ochranářům) na ochranu přírody a krajiny v budoucnosti.

Společně prochází krajinou a zaznamenávají objevené prvky do mapy. Popisují, jak body vypadají. Pořizují fotografie. Všímají si těchto prvků:

Mokřad, mokřina, alej, remízek, solitérní strom, tůň, rybník, meandr – tyto vyznačují do mapy odstíny modré, zelené, hnědé.

Odvodňovací příkop, meliorační trubka, narovnaný tok, opevněný (vybetonovaný) tok, velké pole bez zeleně, eroze – vyznačují odstíny oranžové až červené.

Místa, kde se projevuje sucho – např. uschlé a usychající stromy a ostatní zeleň, vodní tok bez vody, vyschlé studny, rozpraskaná půda – vyznačují do mapy červeně.

Po příchodu do školy přemalují jednotlivé vyznačené body do velké společné mapy ve třídě. Body očíslovají. Pedagog ke značeným bodům může vytisknout pořázené fotografie a žáci z nich mohou vytvořit doprovodný materiál k mapě, každá fotografie nese číslo shodné s číslem patřícím bodu na mapě.

Pedagog upozorní žáky, aby k mapě tvořili i legendu. Např. tmavě zelený bod – solitérní strom, červený bod – vyústění odvodňovací trubky apod.

Reflexe: *Jak se vám v terénu pracovalo? Jak náročné bylo mapování? Bylo těžké rozpoznávat jednotlivé prvky? Co všechno jste objevili? Jaké prvky ve zkoumané krajině převažovaly? Co naopak podle vás chybělo? Kdybyste měli moc rozhodovat o této krajině, co byste do krajiny přidali? Co by se dalo reálně udělat s podporou dospělých?*

15. Návrh přírodě blízkého opatření v krajině¹

Závěrečná praktická aktivita navazující na předchozí aktivity této kapitoly, zejména na Společný průzkum krajiny a Mozaika pro krajinu.

Cíl: Poznávání zvoleného ekosystému, praktické poznávání krajinných prvků, rozvoj myšlení v souvislostech, rozvoj komunikačních a prezentačních dovedností, výchova k občanské angažovanosti, pochopení pojmu biodiverzita.

Čas: školní projekt (3 měsíce, doporučujeme březen–červen)

Pomůcky: podle zvolené formy projektu – výtvarné potřeby, počítač, program pro prezentaci (PowerPoint), atlasy, naučná přírodovědná literatura, internet, informace a fotografie z předchozích aktivit, pokud jsou k dispozici, kontakty na obecním/městském úřadě nebo v jiné instituci

Postup:

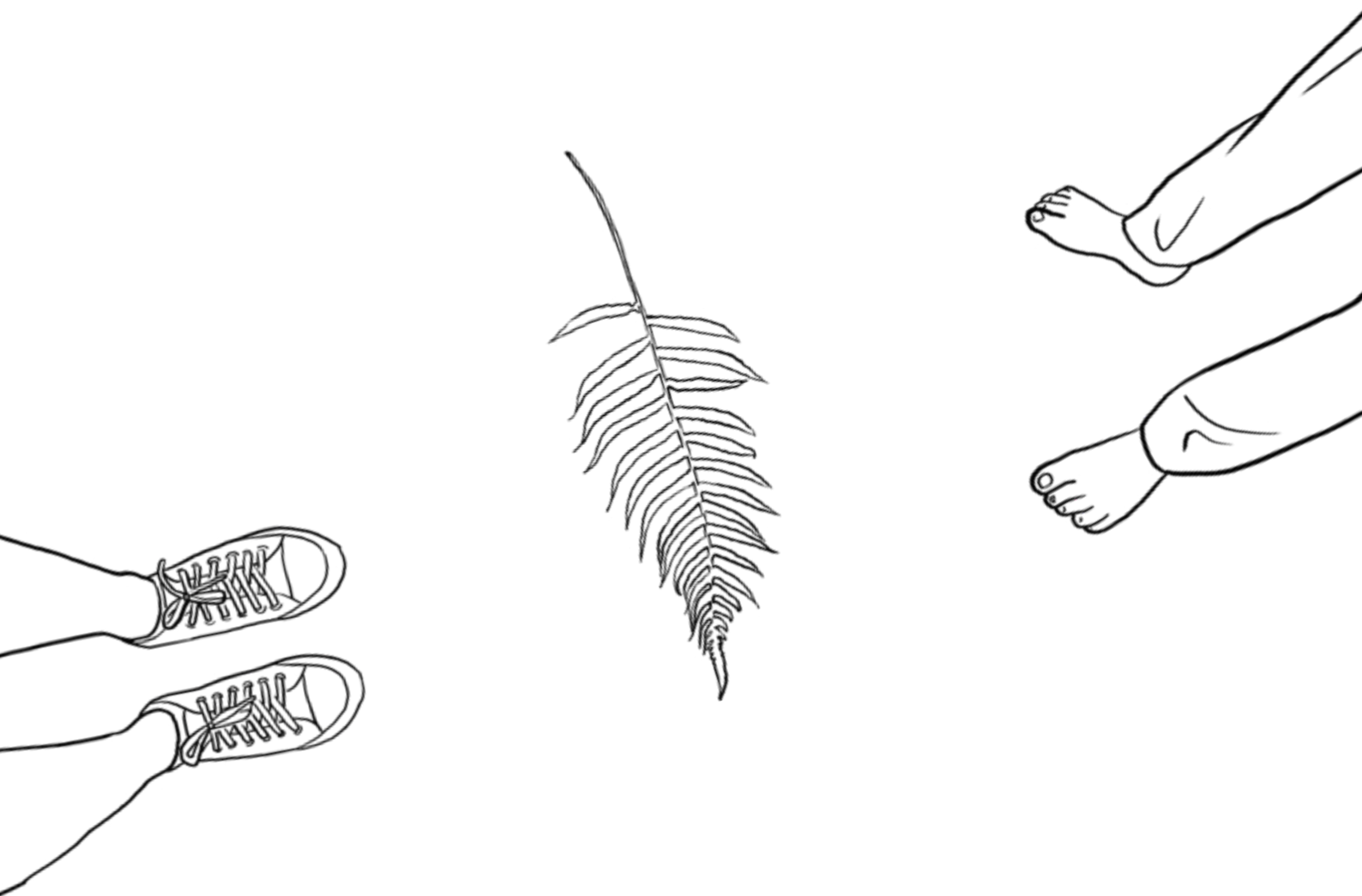
1. Stanovení záměru projektu (návrh a prezentace přírodě blízkého opatření – např. návrh tůně, úprava části potoka – vybudování hrázek nebo přehrážek, ochrana pramenů, výsadba stromů, vybudování remízků atp.)
2. Plánování činností, formy zpracování projektu („co, kde a jak, s kým, pro koho ... budeme dělat“, návrh časového harmonogramu)
3. Příprava podkladů – zpracování a využití informací a poznatků z předchozích aktivit (fotografie z vycházek, karty s popisem živočichů a rostlin a jejich vztahem k navrhovanému opatření, myšlenková mapa atp.) a získávání a zpracování informací z dalších zdrojů (naučná literatura, tiskoviny, internet atp.)
4. Tvorba návrhu a podkladů pro prezentaci, posterů (výtvarné zpracování návrhu, fotografie, sběr informací, nácvik argumentace)
5. Prezentace návrhu na veřejnosti

Výstup: Prezentace projektu na obecních nebo městských úřadech (úředníci příslušných odborů, zastupitelé apod.), lesníkům, rybářům, ochráncům přírody, vlastníkům půdy pomocí výtvarně zpracovaných informací, obrázků a fotografií nebo powerpointové prezentace a osobně sdělených informací a argumentů podle situace na konkrétní lokalitě.

Příklad z praxe: Žáci Základní školy v Suchém Dole si během projektových dní všimli chybějící zeleně mezi poli. Navrhli osázení břehu obecní polní cesty stromy a keři. Navrhli stromy takové velikosti, aby nebránily jízdě zemědělské techniky. Svůj návrh pomocí vytvořených posterů prezentovali starostce obce. Zastupitelé návrh žáků schválili. Na podzim téhož roku žáci keře i stromy vysadili. Přispěli tak ke zvýšení biodiverzity v zemědělské krajině, ke zpevnění půdy (ale je vysazena ve svahu po vrstevnici), k zadržení vody. V pravidelné péči o alej pokračují žáci dál v rámci zapojení do projektu Patronáty pod Skautským institutem.

<https://www.skautskyinstitut.cz/patronaty>

Reflexe: Pedagog dá po prezentaci žákům možnost celý projekt reflektovat, vyjádřit názory a pocity z celého procesu, možné otázky k reflexi: *Jaký máte pocit z prezentace na veřejnosti? Co bylo pro vás náročné? Co vám pomohlo? Splnil projekt vaše očekávání? Je něco, co vás překvapilo? Šli byste do tohoto projektu znovu? Co byste změnili pro příští projekt: v přípravě, realizaci, samotné prezentaci? Co vám osobně přinesl projekt a co přinesl přírodě/světě do budoucnosti?*

Zdroje:

1. Vávrová, Š., Hazuchová Strungová, M., Bílá, I., Šalplachtová, Z.: Společně s dětmi proti suchu, 2023.
2. Upraveno dle: Kolektiv autorů: Krajina nápadů. Chaloupky, Třebíč, 2021.
3. Upraveno dle: KŘÍŽ, M. a kol.: Zamiluj si přírodu. Chaloupky, Třebíč, 2020.
4. Upraveno dle DeepEn. [online]. [cit. 25. 5. 2024]. Dostupné z: <https://deepen.fss.muni.cz/vystupy/univerzitni-kurz>
5. Upraveno dle Ekumenická akademie, Odvaha nerůst a pozapomenutou cestou. [online]. [cit. 20. 5. 2024]. Dostupné z: <http://ekumakad.cz/cz/temata/odvaha-nerust-a-pozapomenutou-cestou>
6. Upraveno dle: Freyová, A., Tottonová, A.:
Do přírody (Od displejů k vědomému propojení se svým okolím), Praha Grada, 2019.

